

**Tina Hunter, Ignacio Herrera,
Penelope Crossley, Gloria Alvarez (red.),
Podręcznik prawa energetycznego
[*Routledge Handbook of Energy Law*],
Routledge, Nowy Jork 2020, ss. 626**

Nakładem wydawnictwa Routledge w roku 2020 ukazało się opracowanie pod tytułem *Routledge Handbook of Energy Law* pod redakcją naukową Tiny Hunter, Ignacio Herrery, Penelope Crossley i Glorii Alvarez. Publikacja ta znakomicie wpisuje się w tematykę bieżącego numeru iKAR-a, którą jest sektor energetyczny (zwłaszcza sektor energii cieplnej). Dlatego też nie sposób jest o niej nie wspomnieć przy tej okazji. Tematyka książki jest także bardzo aktualna ze względu na zmiany prawne w sektorze energetycznym na całym świecie, a także z racji przekrojowego charakteru publikacji.

Za redakcją naukową odpowiadają cztery osoby o bogatym dorobku naukowym i eksperckim w obszarze energetyki: prof. Tina Soliman-Hunter, dyrektor Centrum Naukowego Prawa Energetycznego Uniwersytetu w Aberdeen (Aberdeen University Centre for Energy Law – AUCEL); dr Ignacio Herrera Anchustegui, pracownik naukowy Wydziału Prawa w Bergen (Faculty of Law of the University of Bergen) oraz członek Centrum Naukowego Prawa Konkurencji i Ekonomii w Bergen (Bergen Center for Competition Law & Economics – BECCLE); dr Penelope Crossley, pracownik naukowy Wydziału Prawa Uniwersytetu w Sydney (Sydney Law School of the University of Sydney) oraz członek Australian Energy Storage Alliance; dr Gloria Alvarez, pracownik naukowy w Centrum Naukowym Prawa Energetycznego Uniwersytetu w Aberdeen (Aberdeen University Centre for Energy Law – AUCEL). Autorami książki jest blisko czterdziestu specjalistów powiązanych z sektorem energetycznym pochodzących z Wielkiej Brytanii, Norwegii, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Kanady, Finlandii, Danii, Polski, Meksyku, Kolumbii i Chin. Większość z nich to doświadczeni pracownicy uczelni wyższych oraz międzynarodowych kancelarii prawnych.

Zasadniczym celem redaktorów oraz autorów niniejszej pracy jest przedstawienie światowego porządku prawnego w zakresie energetyki na przykładzie wybranych państw świata. Dobór autorów i problematyki, jaką się oni zajmują w poszczególnych rozdziałach wydaje się, że w pełni pozwolił na osiągnięcie założonego celu i przedstawienie światowych trendów w prawie energetycznym. Książka porusza bowiem problematykę sektora energetycznego z kilku perspektyw, ukazujących całościowy obraz z perspektywy przeszłości, teraźniejszości i, co chyba najważniejsze, przyszłości.

Zespół redaktorów i autorów przeprowadził badania, które mają na celu zobrazowanie przejścia z epoki człowieka węglowego (*Hydrocarbon Man*) do czasów człowieka elektrycznego (*Electricity Man*). W kontekście przyszłości Autorzy wskazują na szereg aspektów, w tym w szczególności aspekt techniczny odnawialnych źródeł energii: zmienność dostaw, niestabilność systemu dostaw i bezpieczeństwo dostaw. Zwracają oni także uwagę, że wprowadzenie nowych form dostaw energii elektrycznej może również generować koszty osierocone i problemy inwestycyjne związane z wygaszaniem elektrowni tradycyjnych (węglowych), co wymaga realizacji

dużych inwestycji w zakresie infrastrukturalny energetycznej dla nowych źródeł energii. Książka pozostawia jednak pewien niedosyt w zakresie przekształceń gospodarek opartych obecnie na energetyce węglowej, albowiem w ograniczonym zakresie odnosi się do samego zagospodarowania czy też przekształcenia tej, odchodzącej w przeszłość zdaniem Autorów, gałęzi energetyki na świecie. Książka niewątpliwie stanowi jednak pogłębioną analizę w zakresie funkcjonowania sektora energetycznego na świecie, wychwytyjącą istotne zagadnienia dzisiejszego sektora energetycznego, cenne w szczególności z polskiej perspektywy badawczej.

Książka została podzielona na osiem części. Pierwsza część książki (opracowania autorstwa: T. Soliman Hunter i Ignacio Herrery Anchustegui pt. *Introduction to the Routledge Handbook of Energy Law* (s. 3–13), D.M. Ong pt. *From stakeholders to actors? the progressive integration of environmental, social and cultural considerations within international energy law* (s. 14–41), E. Nordtveit pt. *International energy law in perspective: the relationship between national and international energy law* (s. 42–57) oraz J. Preston pt. *Reconceptualising energy security from a legal perspective in the context of climate change* (s. 58–73)) stanowi wprowadzenie do dalszych części książki i ma charakter ogólny. Jest to bowiem ogólny przegląd prawa energetycznego na świecie, z uwzględnieniem roli poszczególnych organizacji międzynarodowej, prawa międzynarodowego oraz bezpieczeństwa światowego, zmian klimatycznych i postępu technologicznego.

Zasadnicza części książki (części II–VII) została podzielona na podstawie kryterium geograficznego. W książce znaleźć można sześć rozdziałów odpowiadających regionom geograficznym opartych na kontynentach oraz odrębną część poświęconą Federacji Rosyjskiej, która została uznana przez zespół redaktorów i autorów za szczególny region świata, stanowiący potęgę energetyczną rozciągającą się w Euroazji.

Część europejska książki (*Europe*) (s. 75–182) składa się z pięciu artykułów, w których autorzy podejmują się niełatwego zadania, jakim jest identyfikacja skutków i tendencji w prawie energetycznym na poziomie Unii Europejskiej oraz poszczególnych państw europejskich (nie tylko państw członkowskich Unii Europejskiej), przy uwzględnieniu postępu technologicznego i zmian klimatycznych. Przykładowo, należy wskazać, że w tej części pracy znaleźć można analizę m.in. procesu liberalizacji rynku energii elektrycznej i gazu ziemnego poprzez dezintegrację pionowo zintegrowanych krajowych czempionów, stosowania arbitrażu w sektorze odnawialnych źródeł energii czy zastosowania gazu łubkowego jako źródła energii w Europie. Lektura poszczególnych rozdziałów prowadzi do wniosku, że zdaniem autorów (zwłaszcza Sirja-Leena Penttinen) problematyka energetyki w Europie jest zdeterminowana nadmiernie przez prawo Unii Europejskiej, podczas gdy sektor ten ma charakter światowy. Wydaje się, że lektura tej części książki może stanowić przyczynek do dyskusji na temat zakresu i roli prawa unijnego w piśmiennictwie krajowym, albowiem nie identyfikuje się tego zagadnienia jako pola naukowych rozważań krajowej doktryny.

Szczególną uwagę należy zwrócić także na część drugą książki (*Russia*) (s. 183–230) dotyczącą sektora energetycznego w Federacji Rosyjskiej. Tematyka funkcjonowania energetyki, przez co rozumie się także paliwa ciekłe, wydaje się, że stanowi zagadnienie znajdujące się poza nurtem badań polskiej nauki prawa gospodarczego. Osobiście uważam, że stan wiedzy w tym zakresie jest zdecydowanie niewystarczający, a brak naukowego zainteresowania tym obszarem może zdumiewać z racji niekwestionowanego powiązania polskiej gospodarki, a zwłaszcza energetyki,

z rosyjską gospodarką, której kołem zamachowym jest energetyka¹. Z tego względu *Routledge Handbook of Energy Law* stanowi cenne źródło wiedzy zwłaszcza z polskiej perspektywy badawczej. Część dotycząca rosyjskiego porządku prawnego obejmuje zakresem okres reform za kadencji prezydenta B. Jelcyna, w czasie których dokonano szeregu zmian strukturalnych rosyjskiej energetyki, przez okres częściowej prywatyzacji sektora, aż po okres wprowadzenia rozwiązań prawnych dla odnawialnych źródeł energii, które odbiegają od typowych rozwiązań przyjętych w Europie (odmienne instrumenty wsparcia dla odnawialnych źródeł energii).

W kolejnych częściach książki (od trzeciej do siódmej) zostały przeanalizowane porządki prawne dla pozostałych regionów świata, w podziale na Amerykę Północną (IV *North America*) (s. 231–288), Amerykę Łacińską (V *Latin America*) (s. 289–374), Azję i Australię (VI *Asia and Australia*) (s. 375–467), Afrykę i Bliski Wschód (VII *Africa and the Middle East*) (s. 469–546). Wymienione powyżej opracowania stanowią cenne źródło wiedzy na temat funkcjonowania energetyki w tych regionach zarówno w aspekcie regionalnym, bilateralnym, krajowym, jak i lokalnym. Warto zwrócić uwagę, że poszczególne opracowania nie mają charakteru przeglądowego w zakresie prawa, ale stanowią ujęcie problemowe w szerokim kontekście gospodarczo-społecznym, który z perspektywy krajowego czytelnika wydaje się być szczególnie wartościowy. Autorzy zwracają uwagę m.in. na kontekst historyczny, konflikty o różnicowanym charakterze, uwarunkowania środowiska naturalnego czy sporne kwestie dotyczące granic na lądzie oraz na morzu. W kilku miejscach książki (w szczególności w rozdziale autorstwa M. Marmolejo-Cervantes pt. *Energy justice as a key driver to unlock the transition from energy reform to energy counter-reform: the rise of the immutability theory* (s. 310–323)) podkreśla się szczególną rolę sprawiedliwości społecznej w sektorze energetycznym, która w niektórych porządkach prawnych jest traktowana jako swoiste narzędzie regulacji tego sektora. Ważny jest także dobór krajowych porządków prawnych w pracy – autorzy nie ograniczają swoich badań do największych i najbardziej energochłonnych państw na świecie (np. Chiny, Stany Zjednoczone), ale badają zagadnienia prawne w krajach o stosunkowo niższym poziomie energochłonności (np. Jordania, Kolumbia).

Jako zakończenie książki należy potraktować ostatnią (ósmą) częśći opracowania (VII *Conclusion*) (s. 547–610). Ostatnią część *Routledge Handbook of Energy Law* stanowią cztery rozdziały, które wskazują na wyzwania, przed jakimi stoi prawo energetyczne na świecie, a jednocześnie nakreślają przyszłe drogi jego rozwoju w wymiarze globalnym, regionalnym i lokalnym. W szczególności autorzy wskazują na potrzebę stosowania pośrednich rozwiązań prawnych dla osiągnięcia społeczeństwa energetycznego neutralnego pod względem emisji dwutlenku węgla. Autorzy w tej części pracy dostarczają licznych argumentów na temat znaczenia prawa i polityki energetycznej dla procesu transformacji energetyki na świecie. Rola prawa powinna sprowadzać się ich zdaniem do wspierania transformacji energetycznej, która stanowi główny motor przemian gospodarczych. Warto podkreślić, że międzynarodowy zespół badaczy wykazuje w niniejszej książce, że wprowadzanie odnawialnych źródeł energii nie jest pozbawione ryzyka niepowodzenia regulacyjnego i podkreśla znaczenie gazu ziemnego w transformacji energetycznej na świecie. Autorzy nie odrzucają także energetyki jądrowej, ale wskazują na możliwości jej zastosowania w „nowym” wydaniu (*whether fission or fusion-based*).

¹ Można odnotować pracę E. Końskiego z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, który dokonał badań prawnoporównawczych ukraińskiego sektora energetycznego, odwołując się w swojej pracy do prawa rosyjskiego (zob. Kosiński, 2019).

Poczyniony przegląd książki *Routledge Handbook of Energy Law* jest nie tyle recenzją przywołanej publikacji, ile zwróceniem na nią uwagi jako ważną pozycję w badaniach naukowych w zakresie prawa energetycznego. Pozytywnie należy ocenić wydanie opracowania, w którym w jednym miejscu zawarte zostały zasady funkcjonowania sektora energetycznego na świecie, stanowiąc tym samym cenne źródło, a być może inspirację dla badań podejmowanych przez doktrynę krajową. Nie ulega wątpliwości, że ze względu na zmieniającą się politykę energetyczną na świecie, a przez to także zmieniające się stany prawne badania w tym zakresie będą wymagały kontynuacji, jednak niewątpliwie wydane opracowanie stanowi bardzo dobry punkt wyjścia do dalszej refleksji nad omówionymi w niej zagadnieniami. Jednocześnie należy podkreślić, że w polskiej nauce prawa gospodarczego jest dość miejsca na prowadzenie badań naukowych w zakresie, w jakim zostało to uczynione w *Routledge Handbook of Energy Law*. Zwrócenie uwagi na tę publikację stanowi jednocześnie zwrócenie uwagi na konieczność uwzględnienia w badaniach naukowych szerszego kontekstu zmian w sektorze energetycznym – wymiar międzynarodowy bez wątplenia bardzo dobrze wpłynąłby na dalszy rozwój polskiej dyskusji dotyczącej funkcjonowania energetyki w Polsce, Europie i na świecie.

Bibliografia

Kosiński, E. (2019). *Regulacja sektora energetycznego w Unii Europejskiej oraz na Ukrainie*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu im. A. Mickiewicza.

Marcin Kraśniewski

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytetu Łódzkiego

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8552-4182>